

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-12-88-22>

УДК 336.14:352(477)

Брежнева-Єрмоленко О.В., Тіткова Н.П., Черкасова Т.М.
Дніпровський державний технічний університет

ТЕОРЕТИЧНІ І ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄДИНОГО КАЗНАЧЕЙСЬКОГО РАХУНКУ ЯК ОСНОВНОГО РАХУНКУ ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті розкрито економічну сутність та роль єдиного казначейського рахунку (ЄКР) як основного елемента функціонування казначейської системи виконання державного та місцевих бюджетів. Визначено, що функціонування ЄКР забезпечує казначейське обслуговування бюджетних коштів; зарахування податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших надходжень, передбачених законодавством, до державного та місцевих бюджетів. Розглянуто показники надходжень на казначейські рахунки в динаміці. Проаналізовано залишки та виявлено негативні тенденції динаміки змін показників Державної казначейської служби України. Здійснено моделювання залежності обсягу залишків на ЄКР від основних чинників впливу на їх обсяги. Поліноміальна лінія тренду залишків ЄКР свідчить про існування трьох незалежних періодів дослідження залишків коштів на ЄКР.

Ключові слова: єдиний казначейський рахунок, залишки, доходи бюджету, видатки бюджету, державний борг, гарантований борг.

Brezhnieva-Yermolenko Olha, Titkova Natalia,
Cherkasova Tetyana
Dnipro State Technical University

THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE FUNCTIONING OF THE SINGLE TREASURY ACCOUNT AS THE MAIN ACCOUNT OF THE STATE

Summary. The article reveals the economic essence and role of The Unified Treasury Account (UTA) as the main element of functioning of the treasury system of a state and local budgets. The following methods were used in the study: system method, logical method, mathematical method, method of analysis etc. It is determined that functioning of UTA provides treasury service of budget funds, crediting of taxes and fees (mandatory payments) and other revenues provided by the law to the state and local budgets. UTA provides an opportunity to quickly mobilize funds received during a day to accounts opened with the State Treasury of Ukraine, and use them for budget expenditures, and other operations that do not contradict the law. UTA provides optimal opportunities for the legislature and executive to take operational decisions to ensure the implementation of budgets, and effective public debt management, helps to obtain real-time information on the amount of funds on UTA and speeds up the settlement of funds accounted for UTA. The operation of UTA ensures the placement on a competitive basis and/or through auctions of temporarily free UTA funds on deposits or through the purchase of government securities with the subsequent return of such funds by the end of the current budget period, and provides opportunities. Raising funds of UTA on a revolving basis is used to cover temporary cash gaps in local budgets, the Pension Fund of Ukraine and provide medium-term loans to local budgets. The authors investigated the indicators of revenues to treasury accounts in the dynamics. The balances and negative tendencies of the dynamics of changes in the indicators of the State Treasury Service of Ukraine were analyzed. The dependence of the volume of balances on UTA on the main factors influencing their volumes is modeled. The polynomial line of UTA balance trend indicates the existence of three independent periods of UTA balance.

Keywords: The Unified Treasury Account, balances, budget revenues, budget expenditures, public debt, guaranteed debt.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день постає питання щодо підвищення дієвості й ефективності функціонування казначейської системи виконання державного та місцевих бюджетів, спрямованої на зміцнення державної фінансової системи, дотримання принципів повноти, ефективності та результативності, цільового використання бюджетних коштів, покращення якості послуг, що надаються органами Державної казначейської служби України. Концентрація на єдиному казначейському рахунку дозволяє не лише акумулювати фінансові ресурси, не лише контролювати їх цільове використання, не лише прогнозувати майбутні залишки або нестачу бюджетних коштів, а показує його роль та економічну сутність. Одним з ключових моментів організації казначейського обслуговування фінансових ресурсів є метод єдиного казначейського рахунку в системі казначейства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань, пов'язаних з управління доходами і видатками бюджету присвячено роботи багатьох вітчизняних науковців, серед яких: О.Д. Василюк, В.М. Опарін, С.І. Юрій та ін. Становлення і розвиток казначейського виконання бюджету розглянули такі вчені як Й.Н. Бескид, П.Г. Петрашко, С.Е. Прокоф'єв, С.І. Юрій, О.О. Чечуліна.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Відсутність ефективних механізмів управління фінансовими потоками, в т.ч. тимчасово вільними коштами, засвідчує необхідність запровадження комплексних заходів для вирішення проблем, пов'язаних з недостатньо ефективним управлінням наявними коштами Державного бюджету України та недосконалістю існуючої системи управління видатками.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження теоретичних і практичних аспектів

функціонування єдиного казначейського рахунку як основного рахунку держави для проведення фінансових операцій та ефективного управління коштами державного та місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу. Функціонування єдиного казначейського рахунку як основного рахунку держави для проведення фінансових операцій та ефективного управління коштами державного та місцевих бюджетів через СЕП НБУ регламентується Положенням про єдиний казначейський рахунок, затверджене наказом Державної казначейської служби України від 26 червня 2002 року за № 122.

Єдиний казначейський рахунок – це рахунок, відкритий Державній казначейській службі України в Національному банку України для обліку коштів та здійснення розрахунків у Системі електронних платежів Національного банку України. Єдиний казначейський рахунок – є основним рахунком держави для проведення фінансових операцій та ефективного управління коштами державного та місцевих бюджетів.

Як зазначають автори монографії «Система казначейства: управління фінансовими ресурсами»: «...в сучасних умовах органи Державного казначейства постають одним із найактивніших учасників в процесі управлінні регіональними фінансовими ресурсами через реалізацію законодавчо прийнятих механізмів та процедур виконання місцевих бюджетів відповідно до вимог бюджетного законодавства. Вітчизняна практика та світовий досвід доводять, що найефективнішим є управління фінансовими ресурсами з використанням касового виконання бюджетів в системі казначейства» [1, с. 94].

Єдиний казначейський рахунок об'єднує систему рахунків, що діють в єдиному режимі та через які в системі казначейства проводяться операції за доходами та видатками бюджетів усіх рівнів відповідно до Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік. Це дає можливість в системі казначейства в режимі реального часу отримувати інформацію про рух та наявність коштів на єдиний казначейський рахунок як результат здійснення операцій на всіх його бюджетних та не бюджетних рахунках.

Позиції дослідників сходяться у тому, що «реалізація функції управління бюджетними потоками держави стала можливою через консолідацію фінансових ресурсів держави на єдиному казначейському рахунку. Запровадження ЄКР, на який зараховуються державні доходи і з якого здійснюються видатки, дозволяє органам казначейства мати вичерпну інформацію про стан державних фінансів, а отже, володіти фінансовими важелями макроекономічного регулювання» [2, с. 126].

Концентрація на єдиному казначейському рахунку дозволяє не лише акумулювати фінансові ресурси, не лише контролювати їх цільове використання, не лише прогнозувати майбутні залишки або нестачу бюджетних коштів, а показує його роль та економічну сутність.

Аналіз стану залишків коштів на ЄКР поданих у табл. 1 засвідчує негативні тенденції динаміки змін показників на ЄКР ДКСУ. Залишки коштів на єдиному казначейському рахунку на 1 січня 2019 року становили 9861 млн грн, що майже

в два рази більше, ніж на 1 грудня 2018 року. Мінімальний залишок коштів на ЄКР становив 458,1 млн грн на 01.01.2013 року, а максимальний – 14257, 8 млн грн – на 01.01.2016 р. Найбільший приріст залишків ЄКР спостерігався у 2013 році і він склав – 280%, а від'ємний приріст зафіксовано у 2009 та 2012 роках – 86,3% та 77,8% відповідно. На превеликий жаль, рівень залишків у 2019 р. майже не відрізняється (на 2146,3 млн. грн. більше) від залишків ЄКР 2009 року. На 01.01.2020 р. обсяг залишків ЄКР досяг свого історичного максимуму – 17547,5 млн. грн.

Разом з тим, за останніми даними Державної казначейської служби станом на 1 листопада 2020 року залишок коштів на Єдиному казначейському рахунку становить 15146 млн грн., що на 28,8% або на 613 млн грн менше показника на 1 жовтня (21275 млн грн). Станом на 1 листопада 2019 року залишок коштів на ЄКР становив 53086 млн грн, що в 3,5 рази більше, ніж станом на сьогодні. У вересні-жовтні 2019 року на ЄКР було майже 62 млрд грн.

Таблиця 1
Динаміка зміни залишків
на єдиному казначейському рахунку

Рік	Залишки, млн грн	Відхилення, млн грн	Темп приросту, %
на 1.01.2020	17547,5	7686,5	178,0
на 1.01.2019	9861,0	4762,0	93,4
на 1.01.2018	5099,0	-9158,8	-64,2
на 1.01.2017	14257,8	5240,5	58,1
на 1.01.2016	9017,3	6009,8	200,0
на 1.01.2015	3007,5	1268,5	73,0
на 1.01.2014	1739,0	1280,9	279,6
на 1.01.2013	458,1	-1603,6	-77,8
на 1.01.2012	2061,7	-662,7	-24,3
на 1.01.2011	2724,4	1669,1	158,1
на 1.01.2010	1055,3	-6659,4	-86,3
на 1.01.2009	7714,7	-	-

Джерело: розроблено авторами за даними [3–5]

Ми підтримуємо думку авторів, що «завдяки коштам єдиного казначейського рахунку здійснюється покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, пов'язаних з недостатньою платоспроможністю місцевого бюджету на конкретну дату погасити бюджетні фінансові зобов'язання за визначеними статтями видатків за рахунок наявних та очікуваних грошових активів загального фонду місцевого бюджету та коштів резервного фонду» [2, с. 128].

Запровадження єдиного казначейського рахунку, на який зараховуються усі доходи, і з якого здійснюються всі наступні видатки бюджетів, дає змогу зосередити фінансові ресурси на кореспондентському рахунку Державної казначейської служби України.

Отже, «основним завданням Державного казначейства є оперативне управління фінансовими ресурсами в системі казначейства з метою підвищення ефективності використання. Від організації роботи Державного казначейства, насамперед такої його функції, як управління фінансовими ресурсами в системі казначейства,

Вихідні дані для побудови статистично-математичної моделі

Роки	Доходи, млн грн	Видатки, млн грн	Середні значення залишків на ЄКР, млн грн	Державний та гарантований борг, млн грн
2003	75286	75793	1540,4	77421,6
2004	91529	101416	8074	85312,3
2005	134183	141699	8744	78126,4
2006	171812	175284	15912	80536,6
2007	219939	226036	14016	88696,8
2008	297845	309216	13882	190658,5
2009	272967	307399	4906	303093,8
2010	257051	303589	6394	432321,5
2011	314617	333459	7848,5	473121,6
2012	345450	365138	4921	502433,8
2013	442789	505844	1739	584114
2014	456067	523126	3007,5	1100833
2015	652031	679871	9017,3	1572180
2016	782859	835832	14257,8	1929759
2017	1016970	1056973	5099	2141674
2018	1184291	1250189	9861	2168627
2019	1289849	1372350	17547,5	2045442

Джерело: розроблено авторами за даними [3–5]

залежатимуть і виконання бюджету, і макроекономічні процеси в державі. Роль казначейської служби в бюджетному процесі та у виконанні бюджету сьогодні вища порівняно з початком його діяльності» [1, с. 95].

На основі звітних даних Державної казначейської служби України за період 2003–2019 років, представлених у табл. 2, нами здійснено спробу визначити залежність обсягу залишків на ЄКР від основних чинників впливу, таких як: доходи державного бюджету, видатки державного бюджету, стан державного та гарантованого боргу.

На рис. 1 побудовано тренд, що описує залежність обсягу залишків на ЄКР від основних чинників впливу на ці обсяги. Графік тренду У показує, що дослідження залишків коштів на

ЄКР доречно здійснювати за трьома незалежними періодами – 2008–2012 рр., 2012–2017 рр., 2017–2019 рр.

За допомогою MS EXCEL побудовано статистично-математичну модель впливу на середній залишок на ЄКР (y) доходів державного бюджету (x^1), видатків державного бюджету (x^2) та стану державного та гарантованого боргу (x^3), проте постає потреба в аналізі змінних, що входять до моделі, оскільки значення F-критерію досить низьке для прогнозування. З економічної точки зору зрозуміло, що доходи державного бюджету та видатки державного бюджету є залежними та скорельованими змінними ($r_{x^1,x^2} = 0,999$): видатки безпосередньо залежать від доходів. Значення множинного коефіцієнту

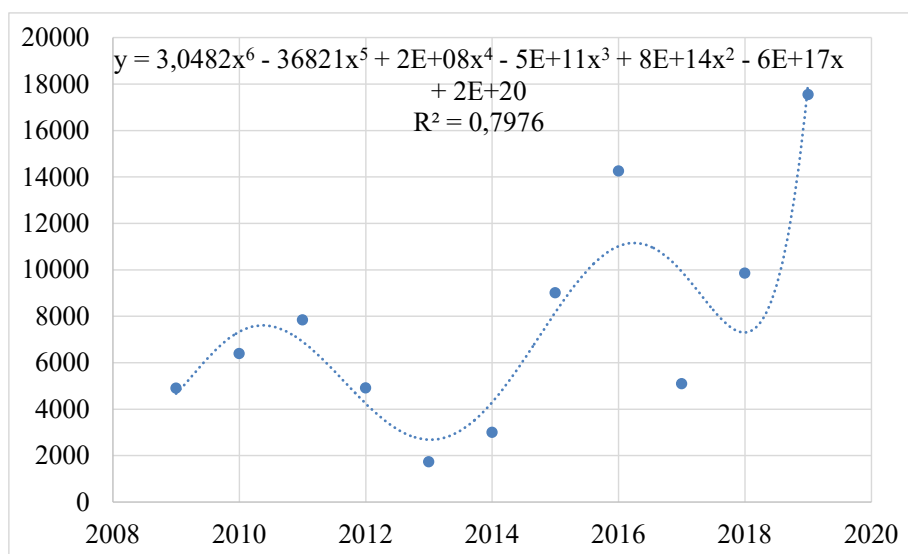

Рис. 1. Поліноміальна лінія тренду залишків ЄКР

Джерело: розроблено авторами

кореляції – 0,558 показує, що побудована модель: $U_3 = b_0 + b_1 \cdot x_1 + b_2 \cdot x_2 + b_3 \cdot x_3$ має рішення, але значущих коефіцієнтів не має, тобто впливовими є невраховані фактори.

Висновки і пропозиції. Державна казначейська служба України займає визначальне місце в процесі ефективного управління державним і місцевими бюджетами. Система казначейського виконання бюджетів усіх рівнів бюджетної системи має певні недоліки, про що свідчить аналіз виконання зведеного бюджету України за доходами та видатками. Недовиконання планових показників та низькі темпи зростання до-

ходів гальмують виконання видаткової частини бюджетів, що негативно впливає на соціально-економічний розвиток. ЄКР в системі виконання бюджетів є запобіжним заходом нецільового використання бюджетних коштів. Динаміка залишку бюджетних коштів на єдиному казначейському рахунку має постійні коливання, що свідчить про перманентні проблеми у розпорядженні бюджетними коштами країни. Невирішеними залишається низка проблем, пов'язаних з відсутністю ефективних механізмів управління бюджетними коштами в умовах обмеженості фінансових ресурсів.

Список літератури:

1. Курганська Е.І. Система казначейства: управління фінансовими ресурсами : монографія. Одеса : ONEU, 2015. 323 с.
2. Баранова В.Г., Курганська Е.І. Аналіз дослідження залишків на єдиному казначейському рахунку. *Вісник Міжнародного слов'янського університету. Серія Економічні науки*. 2012. Т. 15. № 2. С. 125–131. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VMSU_econ_2012_15_2_21 (дата звернення: 15.12.2020).
3. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України. Звіт про виконання Зведеного та державного бюджетів України. 2017. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2017-rik> (дата звернення: 15.12.2020).
4. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України. Звіт про виконання Зведеного та державного бюджетів України. 2018. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2018-rik> (дата звернення: 15.12.2020).
5. Офіційний веб-сайт Державної казначейської служби України. Звіт про виконання Зведеного та державного бюджетів України. 2019. URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2019-rik> (дата звернення: 15.12.2020).

References:

1. Kublikova T.B. (2015) Sistema kaznacheystva: upravlinnya finansovimi resursami: monografiya [System Treasury: management of financial resources: monograph]. Odessa: ONEU, Vid. Atlant. (in Ukrainian)
2. Baranova, V.G., & Kurganska, E.I. (2012) Analiz doslidzhennya zalyshkiv na yedynomu kaznachejskomu rahunku [Analysis of the study of balances on the single treasury account]. *Visnyk Mizhnarodnogo slov'yanskogo universytetu. Ser.: Ekonomichni nauky*, t. 15, no. 2, pp. 125–131. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VMSU_econ_2012_15_2_21 (in Ukrainian)
3. Oficijnyj veb-sajt Derzhavnoyi kaznachejskoyi sluzhby Ukrayiny. Zvit pro vykonannya Zvedenogo ta derzhavnogo byudzhativ Ukrayiny za 2017 rik [Official website of the State Treasury Service of Ukraine. Report on the implementation of the Consolidated and State Budgets of Ukraine for 2017] treasury.gov.ua. Retrieved from: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2017-rik> (in Ukrainian)
4. Oficijnyj veb-sajt Derzhavnoyi kaznachejskoyi sluzhby Ukrayiny. Zvit pro vykonannya Zvedenogo ta derzhavnogo byudzhativ Ukrayiny za 2018 rik [Official website of the State Treasury Service of Ukraine. Report on the implementation of the Consolidated and State Budgets of Ukraine for 2018] treasury.gov.ua. Retrieved from: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2018-rik> (in Ukrainian)
5. Oficijnyj veb-sajt Derzhavnoyi kaznachejskoyi sluzhby Ukrayiny. Zvit pro vykonannya Zvedenogo ta derzhavnogo byudzhativ Ukrayiny za 2019 rik [Official website of the State Treasury Service of Ukraine. Report on the implementation of the Consolidated and State Budgets of Ukraine for 2019] treasury.gov.ua. Retrieved from: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/richnij-zvit-pro-vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu-ukrayini-za-2019-rik> (in Ukrainian)